

Далибор Томаш¹

Утицај политика међународних финансијских институција на економски положај Републике Српске

Influence of the policies of international financial institutions on the economic position of the Republic of Srpska

Резиме

Мале, ошворене њривреде, каква је и њривреда Рејублице Срјске, веома су зависне од крејњања у међународном економском окружењу. Нејовољна њривредна сѝрукѝура, наслијеђена из њрејходној социјалистичкој уређења, ѝе неадекватно сјроведен и незавршен њроцес ѝранзиције у ѝржѝину њривреду, ѝовећавају неефикасносѝ у алокацији расѝоложивих ресурса. Ако ѝоме још догамо и значајне ѝолијѝичке и социјалне ѝерете њрејходној рајној ѝериода, који се још увијек осјећају у Рејублици Срјској, јасно је да су ѝоѝредне веома „снажне” сѝрукѝурне реформе, које би довеле до значајније ѝривредној расѝа.

Посљедња економска криза је ѝоказала да су мале њривреде веома осјеѝљиве на ѝоремећаје ѝлобалних економских крејњања. Са намјером да очува досѝѝинуѝи ниво дуцетѝских давања, Рејублика Срјска је 2009. ѝодине, „ушла” у аранжман са Међународним монетарним фондом, који је до данас, са крајим ѝрекидима, ѝоѝово у ѝојѝуносѝи оквир за све ѝолијѝичке Рејублице Срјске.

Ујраво збој ѝоја, намјера овој рада и јесте била да се исѝражи како су ѝолијѝичке, међународних финансијских инсѝѝѝуција, ѝрије свеја ММФ-а,

¹ Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, dalibor.tomas@ef.unibl.org

који је оквир и за политичке других међународних финансијских институција, утицале на економски положај Републике Српске. С тим у вези, прво смо истражили макроекономска кретања у Републици Српској након економске кризе, те анализирали кретања фискалних параметра. У другом дијелу смо анализирали политичке међународних финансијских институција, а прије свега Међународној монетарној фонду, које су договорене са Републиком Српском, док смо у трећем дијелу покушали да докажемо међусобну повезаност политика међународних финансијских институција са кретањима макроекономских и фискалних параметра у анализираном периоду.

Сумирајући резултате наше истраживања, закључили смо да привредни раст још увијек није довољан да значајније утиче на фискална кретања, а ефекти provedених структурних реформи су недовољни да озбиљније зауставе негативне трендове по питању текуће дефицита и повећања задужености. Анализом квантитативне повезаности појединих макроекономских и фискалних варијабли са политикама ММФ-а, закључили смо аранжмани са ММФ-ом нису статистички значајно утицали ни на једну анализирану варијаблу. Блокаде аранжмана које су учинили поједини нивои власти, онемоћиле су да пројектом дају своје пуне ефекте, јер је реализација мјера у највећем броју случајева значајно каснила, док је износ средстава дозачен од ММФ-а по годинама занемарљив у односу на укупне потребе за финансирањем.

Кључне ријечи: економска криза, структурне реформе, политичке међународних финансијских институција, Међународни монетарни фонд, Република Српска.

Summary

Small, open economies, such as the economy of the Republic of Srpska, are highly dependent on developments in the international economic environment. The unfavourable economic structure inherited from the previous socialist system and inadequately implemented and unfinished transition process into the market economy, increase inefficiencies in the allocation of available resources. If the significant political and social burdens of the previous war period, still felt in the Republic of Srpska, are added, it is clear that we need very “strong” structural reforms that would lead to the significant economic growth.

The latest economic crisis has shown that small economies are very vulnerable to disturbances of global economic trends. With the intention of preserving the achieved level of budgetary benefits, in 2009 Republic of Srpska “entered” into an arrangement with the International Monetary Fund, which to this day, with shorter

interruptions, is almost entirely a framework for all policies of the Republic of Srpska.

Therefore, the intention of this paper was to analyse the influence of the policies of the international financial institutions, particularly the IMF, which is the framework for the policies of other international financial institutions as well, on the economic position of the Republic of Srpska. In this regard, we first investigated the macroeconomic trends in the Republic of Srpska after the economic crisis and then trends of fiscal aggregates. In the second part, we analysed the policies of international financial institutions, primarily the International Monetary Fund, that were agreed with the Republic of Srpska, while in the third part, we tried to demonstrate the interconnection of policies of the international financial institutions with the trends of macroeconomic and fiscal aggregates in the analysed period.

Summing up the results of our research, we concluded that economic growth is still not sufficient to significantly affect fiscal trends and the effects of structural reforms are insufficient to stop negative trends in terms of the current account deficit and increasing indebtedness. The analysis of quantitative correlation between the macroeconomic and fiscal variables with the policies of the IMF brought us to the conclusion that the arrangements with the IMF have not had statistically significant influence on any of the analysed variables. Blocking arrangement by certain levels of government has disabled full effects of the programs, as the implementation of measures has been significantly delayed in most cases, while the amount of funds allocated by the IMF by years is negligible, compared to the total financing needs.

Key words: *economic crisis, structural reforms, policies of international financial institutions, International Monetary Fund, Republic of Srpska.*

Увод

Република Српска, као мала отворена привреда, у значајној мјери је условљена не само кретањима у Босни и Херцеговини, већ и кретањима у земљама који су њени најважнији спољнотрговински партнери. На њен економски положај кључни значај је имала, и још увијек има, наслијеђена привредна структура из доба социјализма, која је додатно оптерећена неадекватним процесом транзиције, те неефикасном употребом расположивих ресурса. Ако томе још додамо да Босна и Херцеговина, као постратна земља, још увијек „носи” значајне политичке и социјалне терете тог времена, те да је пословни амбијент још увијек недовољно стимулативан и несигуран за прилив страних инвестиција и трансфер модерних технологија, сасвим је јасно да и најмањи поремећаји из окружења, могу у значајној мјери да наруше макроекономску слику Републике Српске.

И управо посљедња економска криза је показала да су мале привреде веома осјетљиве на поремећаје глобалних економских кретања. Поред проблема на финансијском тржишту, највећи терет „поднијело” је тржиште рада, а достигнути ниво јавне потрошње је постао неодржив. Са намјером да очува достигнути ниво буџетских давања, посебно давања за социјалну сигурност становништва, Република Српска од 2009. године, по трећи пут „партиципира” у аранжману са Међународним монетарним фондом (ММФ), који је кроз своје услове у значајној мјери утицао или бар требао да утиче на укупна економска кретања. Аранжман са ММФ-ом уједно је услов или оквир и за аранжмане са свим другим међународним финансијским институцијама.

С обзиром да је Босна и Херцеговина, па тако и Република Српска тренутно у имплементацији мјера по петом аранжману са ММФ-ом, који је од 2009. године до данас, са краћим прекидима, готово у потпуности оквир за све политике, намјера овог рада и јесте да се истражи како су политике, међународних финансијских институција утицале на економски положај Републике Српске. С обзиром да је аранжман са ММФ-ом оквир и за политике других међународних финансијских институција, овим радом ћемо обухватити само политике које су дате кроз писма намјера са ММФ-ом, јер су кроз исто дате и политике које у сарадњи са ММФ-ом спроводе и друге међународне финансијске институције, првенствено Свјетска банка и Европска банка за обнову и развој.

Наша полазна хипотеза, коју желимо да докажемо јесте да политике међународних финансијских институција, у првом реду ММФ-а, иако добро структуриране, нису дале очекиване резултате, односно нису ријешиле структурне проблеме и омогућиле дугорочну фискалну стабилност. Разлоге можемо тражити у великом временском јазу: од идентификовања мјере до њене реализације, те у недовољној стимулативности кредитне подршке међународних финансијских институција.

1. Макроекономска слика Републике Српске послије економске кризе

До избијања посљедње економске кризе ширих размјера основу стратегије развоја малих земаља чинила је производња за извоз. На таквој стратешкој основи мале земље су лако обезбјеђивале релативно велике иностране инвестиције које су, у условима глобалног просперитета, врло брзо мијењале економску и социјалну структуру малих земаља... Међутим, са ширењем економске кризе у свијету показало се да су мале земље врло осјетљиве на кризу (Томаш, 2013, стр. 11).

Глобална финансијска криза из периода 2008-2009. године, праћена великом рецесијом и дужничком кризом евро подручја, подстакла је обновљено интересовање за реформама међународног монетарног система. Криза је показала да су монетарни системи препуни недостатака и да утиче на догађаје и политике, које су неодрживе и излажу систем ризицима и озбиљним шоковима, које је тешко ефикасно рјешавати (Mohan, Patra, Karur, 2013, стр. 3).

Циљ међународног монетарног система је да допринесе стабилном и високом глобалном расту у условима укупне макроекономске и финансијске стабилности. Међународни монетарни фонд, са чланством од 188 земаља, има мандат да надгледа међународни монетарни систем и прати економске и финансијске политике земаља чланица (Mohan, Patra, Karur, 2013, стр. 20-21).

У периоду прије економске кризе из 2008. године, Република Српска је биљежила стопе раста реалног бруто домаћег производа (БДП) око 6,0% годишње, а 2008. године, стопа раста реалног БДП-а је износила 6,3%. Међутим, први талас кризе „погодио” је Републику Српску 2009. године, када је забиљежена негативна стопа раста реалног БДП-а од -3,0%, да би други талас кризе, поново у 2012. године имао за посљедицу нова негативна кретања, што се одразило на смањење реалног БДП-а од 1,1%. У 2010. и 2011. години забиљежен је раст реалног БДП-а од по 0,8%, 2013. године од 1,9%, да би 2014. године као посљедица елементарних непогода изазваних поплавама које су у мају мјесецу захватиле Републику Српску, реални раст БДП-а износио само 0,2%. Први знаци значајнијег економског опоравка забиљежени су 2015. године, уз реални раст од 2,6%, док кварталне стопе раста реалног БДП-а у 2016. години износе 2,5%, 2,0%, 3,4% и 3,6%, респективно. Процјене Министарства финансија Републике Српске показују да ће стопа раста реалног БДП-а у 2016. години износити 2,9% (табела 1.1).

Анализом стопа раста номиналног и реалног БДП-а (табела 1.2) видимо да је просјечан раст номиналног БДП-а у претходних осам година у Републици Српској износио 1,4% годишње, док је просјечан раст реалног БДП-а износио 0,6% годишње.

Анализом података о робној размјени Републике Српске (подаци и рачунице у табели 1.3 у Прилогу) видимо да је просјечан номинални раст извоза у периоду од 2008. до 2016. године износио 5,1% годишње, увоза 0,8% годишње, док је обим робне размјене се повећавао у просјеку за 2,3% годишње. Стопе промјене извоза показују да је извоз смањен у 2009. години за 13,0%, у 2012. години за 7,3%, те у 2015. години за 2,9%, што уз претходну анализу стопа раста БДП-а јасно показује да је основни узрок смањења привредне активности у Републици Српској посљедица смањења иностране тражње.

Према томе, можемо да закључимо да су варијације БДП-а Републике Српске одређене варијацијама извоза са 92,3%. На тај начин закључујемо да је иностранство тражња у значајној мјери утицало на кретања БДП-а у Републици Српској (Крајишник, Томаш, 2014, стр. 144).

Табела 1.1.

БДП у Републици Српској у периоду 2005-2016. године

Година	БДП (у мил. КМ)	Номинална стопа раста БДП-а (у %)	Реална стопа раста БДП-а (у %)
2005.	5.693	-	-
2006.	6.547	15,0	6,0
2007.	7.352	12,3	6,6
2008.	8.491	15,5	6,3
2009.	8.236	-3,0	-3,0
2010.	8.318	1,0	0,8
2011.	8.682	4,4	0,8
2012.	8.585	-1,1	-1,1
2013.	8.761	2,1	1,9
2014.	8.847	1,0	0,2
2015.	9.153	3,5	2,6
2016.	9.501	3,8	2,9

Извор: Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 03.05.2017. (2017). Министарство финансија Републике Српске (подаци за период 2005-2015. година) и Програм економских реформи Републике Српске за период 2017-2019. година (2016). Влада Републике Српске (процјена за 2016. годину).

Табела 1.2.

Просјечан индекс раста реалној и номиналној БДП-а у Републици Српској у периоду 2008-2016. година

Година	Индекси номиналног раста БДП-а	Индекси реалног раста БДП-а
2008.	-	-
2009.	97,0	97,0
2010.	101,0	100,8
2011.	104,4	100,8
2012.	98,9	98,9
2013.	102,1	101,9
2014.	101,0	100,2
2015.	103,5	102,6
2016.	103,8	102,9
П	11.206.621.847.350.300,0	10.507.362.878.596.400,0
Просјечан индекс раста	101,4	100,6

Извор: Рачунице аутора

Тржиште рада је било највише погођено утицајем економске кризе, али због његове ригидности, негативни ефекти су каснили, али су зато били веома изражени и дуготрајни. Расположиви подаци нам показују да је просјечан број запослених био највећи 2008. године, када је износио 259.205 лица, да би најмањи број запослених био 2012. године, 238.178 лица². Опоравак тржишта рада је услиједио у периоду 2013-2015. година, али је највеће повећање броја запослених остварено у 2016. години, када се број запослених повећао за 7.331 у односу на 2015. годину, те износи 253.306 запослених³. Подаци о броју незапослених имају готово идентичне тенденције и 2008. године: просјечан број незапослених лица је износио 135.102 лица, да би у 2012. години просјечан број незапослених се повећао на 153.225 незапослених⁴. Позитивни трендови на тржишту рада су видљиви од 2013. године, од када се из године у годину број незапослених смањивао, да би просјечан број незапослених у 2016. години износио 131.659 незапослених лица⁵, што је најмањи број незапослених лица од када Завод за запошљавање Републике Српске прати овај показатељ (Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 27.01.2017, стр. 18).

Негативни ефекти кризе, кроз смањење привредне активности, најдиректније су „погодили” фискалну позицију Републике Српске. Са намјером да очува достигнути ниво буџетских давања, а највише социјалних давања, очекујући да ће ефекти кризе бити много краћи и са мањим негативним ефектима, Република Српска је покушала да дефицит буџета 2009. године „покрије” „партиципирајући” у аранжману са ММФ-ом, што је у значајној мјери утицало на промјену дотадашње тенденције кретања јавног дуга. Другим ријечима, буџетски дефицит финансиран је кроз аранжман са ММФ-ом, са циљем да планиране структурне реформе дају ефекте у краткорочном периоду.

Анализом расположивих података (табела 1.4. у Прилогу) види се да је јавни дуг⁶ са 37,1% БДП-а у 2008. години, повећан на 46,9% БДП-а у 2015.

² Анкетна стопа запослености у Републици Српској 2008. године износила је 37,3%, а 2012. године 35,3%. Најнижи ниво од када се објављује, достигла је 2006. године, када је износила 30,9%, те 2013. године, 34,6%. Анкетне стопе запослености и незапослености у Републици Српској објављује, од 2006. године, Републички завод за статистику Републике Српске.

³ Анкетна стопа незапослености у Републици Српској у 2016. години износила је 35,5%.

⁴ Анкетна стопа незапослености у Републици Српској 2008. године износила је 20,5%, а 2012. године 25,6%. Највиши ниво од када се објављује, имала је 2006. године, када је износила 28,5%, те 2013. године, 27,0%.

⁵ Анкетна стопа запослености у Републици Српској у 2016. години износила је 24,8%.

⁶ Јавни дуг Републике Српске је дуг Републике Српске, дуг јединица локалне самоуправе, и дуг фондова социјалне сигурности (члан 4. став 3. Закона о задужевању, дугу и гаранцијама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“; бр: 71/12 и 52/14).

години. Подаци о укупном дугу⁷ имају готово идентичну тенденцију, када је укупан дуг 2008. године чинио 40,4% БДП-а, да би до 2015. године био повећан на 57,7% БДП-а. Процјене Министарства финансија за 2016. годину показују да ће јавни дуг бити смањен на 45,8% БДП-а, док ће укупан дуг бити смањен на 57,3% БДП-а.

Повећање дуга последица је првенствено повећања задужења по основу текућег дефицита. На основу података Министарства финансија (табела 1.5. у Прилогу), у складу са GFS (Government Finance Statistics) методологијом, консолидовани дефицит корисника буџета Републике, општина, градова и фондова⁸ у 2009. години⁹ износио је 8,9% БДП-а, док је консолидовани дефицит корисника буџета Републике износио -6,0% БДП-а Републике Српске. У периоду од 2010. до 2016. године, континуирано је биљежен консолидовани дефицит корисника буџета Републике, општина, градова и фондова, који се кретао до -1,3% БДП-а у 2015. до -7,5% БДП-а у 2010. години. У истом периоду консолидовани дефицит корисника буџета Републике кретао се од -0,1% БДП-а у 2015. години до -5,1% БДП-а у 2010. години, док је само у 2013. години забиљежен суфицит од 0,4% БДП-а.

На основу свега наведеног, можемо да закључимо слиједеће:

- економска криза у значајној мјери се одразила на економска и фискална кретања у Републици Српској;
- ефекти кризе на привредни раст били су најизраженији у 2009. години, али су негативне тенденције брзо заустављене, али остаје константан проблем значајнијег привредног раста;

⁷ Укупан дуг Републике Српске обухвата јавни дуг Републике Српске, дуг јавних предузећа, Инвестиционо-развојне банке Републике Српске и институција јавног сектора. Под дугом јавних предузећа, Инвестиционо-развојне банке Републике Српске и институција јавног сектора подразумијева се индиректни дуг Републике Српске у име и за рачун ових корисника (члан 4. ст. 1. и 2. Закона о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр: 71/12 и 52/14).

⁸ Консолидовани дефицит/суфицит корисника буџета Републике, општина, градова и фондова обухвата консолидовани дефицит/суфицит корисника буџета Републике, дефицит/суфицит фондова, дефицит/суфицит општина и градова и дефицит/суфицит ЈП Путеви Републике Српске и ЈП Аутопутеви Републике Српске.

⁹ У 2009. и 2010. години извјештавање према ММФ-у вршено је у складу са GFS Manual 1996, услед чега је исказани дефицит био увећан за износ рефундирајућих кредита (у 2009. години 27,9 мил. КМ и у 2010. години је 37,7 мил. КМ), а уједно, исти је значајно увећан и због издвајања са „escrow“ рачуна (рачуна посебних намјена) у том периоду (у 2009. години 223,6 мил. КМ осим за улагања у капитал и акције, а у 2010. години за 109,6 мил. КМ, осим за улагања у капитал и акције). Уколико искључимо наведене методолошке разлике, консолидовани дефицит корисника буџета Републике, општина, градова и фондова у 2009. години би износио -5,8% БДП-а, док би консолидовани дефицит корисника буџета Републике износио -3,0% БДП-а.

- Република Српска је веома зависна од иностране тражње и мали поремећаји у привредама који су најзначајнији спољнотрговински партнери, може у многоме да утиче на привредна кретања у Републици Српској;
- Тржиште рада, уз одређен степен ригидности, било је значајно погођено ефектима економске кризе, али су негативне тенденције заустављене и у периоду од 2013. године до данас тржиште рада показује значајан опоравак;
- Негативни ефекти економске кризе најдубље су погодили фискалну позицију Републике Српске, што је имало за посљедицу значајан дефицит и раст јавног и укупног дуга, чији негативни трендови ни до данас нису отклоњени.

Према томе, привредни раст још увијек није довољан да значајније утиче на фискална кретања, а проведене структурне реформе су недовољне да озбиљније зауставе негативне трендове по питању текућег дефицита и повећања задужености. С обзиром да се јавни дуг у посљедње четири године креће у интервалу 45-46% БДП-а, док је укупан дуг у интервалу 54-57% БДП-а можемо да закључимо да је учешће задужености у БДП-у стабилizовано, али привредни раст и структурне реформе ипак нису довољни да тренд учешћа дуга у БДП-у постане „функција негативног нагиба”.

Знајући да Република Српска готово цијели овај анализирани период „партиципира” у аранжману са ММФ-ом и да су политике које је спроводила у потпуности биле усаглашене са међународним кредиторима, у наставку ћемо провјерити које су то политике биле предложене и од којих се то политика очекивало да одговоре на све изазове које је пред Републику Српску поставила економска криза. Наравно, уједно ћемо трагати и за одговором које су то структурне реформе требале да доведу до значајнијег економског раста, који ће не само ријешити проблем текућег дефицита, него омогућити и значајне уштеде, које би омогућиле поврат кредита ММФ-у без нових задужења, односно, које би успоставиле дугорочну фискалну стабилност. Оно што сигурно у овом моменту знамо, јесте да наведене политике нису дале очекиване резултате, јер Република Српска и даље има потребу за значајним финансирањем.

2. Политике међународних финансијских институција

Међународне финансијске институције су описане као „најмоћнији свјетски агенти економске реформе”. Ове организације пружају финансирање обично националним владама, првенствено, владама земаља у развоју. Далеко најистакнутије међународне финансијске институције су: Међународ-

ни монетарни фонд и Свјетска банка... ММФ је усмјерен првенствено на рјешавање краткорочних и средњорочних проблема, као што су финансијска криза, док се Свјетска банка бави развојем и смањењем сиромаштва, које се објективно посматрају дугорочно (Babb, Kentikelenis, 2017, стр. 1-3).

У посљедњих неколико година, Међународни монетарни фонд (ММФ) се појавио поново као централни актер у глобалног економског управљања. Његова реторика и политике указују да је организација радикално промијенила начин на који нуди финансијску помоћ земљама са економским проблемима (Kentikelenis, Stubbs, King, 2016, стр. 1).

У периоду након кризе 2008-2009. године, и ММФ је вршио значајна самоиспитивања о недостацима свог надзора у периоду прије кризе (Mohan, Patra, Karur, 2013, стр. 21).

Међутим, у свом истраживању, Кентикеленис, Стабс и Кинг анализирали су 55.465 реформских услова које је ММФ „договарао” са 131 земљом између 1985. и 2014. године и дошли су до закључка да није дошло ни до какве фундаменталне трансформације у условима ММФ-а. Прво, упркос досљедној реторици која тврди супротно, ММФ се и даље залаже за реформе које имају за циљ либерализацију тржишта рада, смањење броја запослених у јавном сектору или смањење укупне потрошње на плате. Друго, док програми ММФ-а сада често укључују „мјере за сиромашне”, у облику различитих нивоа социјалне потрошње, у пракси, ове мјере су само површно укључене у програме... Овакав налаз указује на то да проблемима сиромашних ММФ придаје, у најбољем случају, споредан или други по важности значај, у односу на макроекономске циљеве (Kentikelenis, Stubbs, King, 2016, стр. 24).

Пораст броја структуралних услова од 1990. године, ширење и повећање броја реформских области и, у многим случајевима, њихов веома детаљан карактер, довели су до веома снажне спољне критике. Ово значајно повећање броја ММФ-ових структурних условљавања је тумачено као наметљиво и деструктивно на национално власништво (Independent Evaluation Office, 2005, стр. 6).

Програми ММФ-а након 2008. године поново укључују многе од обавезних реформи за које „организација” тврди да их већ дуго не заступа, а и број услова је у порасту (Kentikelenis, Stubbs, King, 2016, стр. 1).

Глобална финансијска криза је оставила снажан траг на економији Босне и Херцеговине (БиХ). Утицај кризе је додатно погоршан постојећим дебалансом у нашој економији, изазивајући забринутост за макроекономску стабилност и дугорочне перспективе БиХ. Због тога су владе, на нивоу државе, Федерације и Републике Српске, и Централна банка БиХ развиле свеобухватну стратегију усмјерену ка очувању континуитета макроеконом-

ске стабилности и подржавању одрживог развоја као нашег средњорочног циља. Као подршка овим политикама и на основу наших потреба у вези платног биланса, тражимо да ММФ подржи наш програм путем „Stand-By” аранжмана (SBA) у износу од 1,01 милијарди SDR (600 процената квоте) на период од јула 2009. до јуна 2012. године. Циљ програма је очување континуитета снажног аранжмана валутног одбора и ублажавање ефекта све лошијег стања вањског окружења, уз истовремено усвајање политика за рјешавање фискалног дебаланса и јачање финансијског сектора. Очекујемо да ће програм успоставити услове за одржив и континуиран раст и конвергенцију ка ЕУ. Да бисмо остварили циљеве програма, намјеравамо: (i) оснажити фискалну политику да бисмо смањили потребе владе за финансирањем и побољшали средњорочну фискалну одрживост; (ii) ограничити плате у јавном сектору; (iii) предузети структурне фискалне реформе с циљем реформисања система трансфера и јачања управљања јавним финансијама; (iv) усвојити координиран приступ да би се осигурала стабилност финансијског сектора; и (v) промовисати друге структурне реформе које ће очувати конкурентност и осигурати стабилност система валутног одбора (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 16.06.2009, стр. 1).

Према томе, у јуну 2009. године Република Српска је, заједно са другим нивоима власти у Босни и Херцеговини, постигла споразум са Међународним монетарним фондом и закључила III „Stand-By” аранжман, који је одобрен од стране Извршног одбора ММФ-а 8. јула 2009. године (Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010). Сви нивои власти су имали обавезу да усвоје Стратегије за ублажавање ефеката кризе и уведу ограничења у потрошњи, како би јавну потрошњу преоријентисали према капиталним инвестицијама, те тако стимулисали и приватне инвестиције. Посебан акценат је стављен и на реформе система социјалне заштите, те на осигурање додатне ликвидности банкарског сектора и јачању напора у смислу његове приправности на кризу.

У Републици Српској, централна влада ће смањити потрошњу на: накнаде запосленим, смањујући плате најбоље плаћених државних службеника за 10 посто, смањујући дневнице за пословна путовања, уједначавајући правилник о накнадама, и усвајајући замрзавање запошљавања за цијелу годину; борачке и инвалидске бенефиције путем ревизије критерија квалификованости и унапређења процеса одређивања циљних категорија; и текућу потрошњу као и непродуктивну капиталну потрошњу. Очекиване уштеде износе 66 милиона КМ (0,3% БДП-а). Општине Републике Српске и ванбюџетски фондови ће такође допринијети прилагођавању путем уштеда на платама, пензијама и другој текућој потрошњи. Смањење расхода у

општинама износи ће 25 милиона КМ, а у здравственом фонду 30 милиона КМ (у потпуности од плата)... Путем наше текуће, амбициозне и свеобухватне реформе РАУГ пензионог система, моћи ћемо уштедјети приближно 25 милиона КМ захваљујући увођењу параметарских промјена којима се редефинишу услови пријевременог пензионисања и уводи промјена у индексацији пензија у складу са швајцарским моделом (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 16.06.2009, стр. 5). Средњорочно, тражићемо помоћ Свјетске банке да бисмо провели свеобухватан имовински и приходовни попис и увели провјеру имовинског стања за све носиоце цивилних и борацких права (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 16.06.2009, стр. 7).

У оквиру наведеног аранжмана, Република Српска је повукла прву траншу у јулу 2009. године у износу од 151,1 мил. КМ, те другу и трећу траншу у марту и четврту траншу у октобру 2010. године у износу од 128,7 мил. КМ.¹⁰

Сви извјештаји ММФ-а су показивали да су испуњени сви квантитативни критеријуми, уз прихватљива одступања, а да је и реализација предвиђених структурних мјера, уз одређена кашњења и предложене корекције, прихватљива.

Упркос већим дефицитима у 2009. и 2010. години, предвиђена излазна стратегија коришћења средстава ММФ-а за буџет и даље остаје одговарајућа. Акомодација већих дефицита у 2009, односно 2010. години ће само мало проширити фискални финансијски мањак, а додатне потребе за финансирањем ће бити задовољене кроз финансирања од стране банака. У средњорочном периоду, фискална прилагођавања која су у току и структурне фискалне реформе које су предвиђене програмом, уз повратак повјерења и побољшане вањске услове, омогућиће излазак из привременог финансирања буџета помоћу средстава ММФ-а. У том погледу, Федерација би требала бити у могућности да свој прелаз на одрживи фискални пут финансира кроз примања од приватизације, а Република Српска би ишла на међународна тржишта капитала (Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010, стр. 9).

Писмом намјере од 05. марта 2010. године, наведено је да је пад у директним приходима у Републици Српској надомјештен бољом наплатом доприноса и директних пореза, али су прекорачења остварена код издвајања за плате, а уочљиви су и додатни притисци на издвајањима за пензије. Фискална консолидација и ограничавање плата у јавном сектору ће осигурати стабилност у краткорочном периоду, али нас у исто вријеме вратити на пут фискалне одрживости (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 05.03.2010, стр. 2). У складу са наведеним, Република Српска је извршила додатне уштеде на платама запослених у јавној управи, јединицама локал-

¹⁰ Извор: Министарство финансија Републике Српске.

не самоуправе, ванбуџетским фондовима и ЈП „Путеви Републике Српске”. Додатне уштеде су направљене и на издвајањима за пензије, трошковима здравственог система, смањењу дефицита Фонда ПИО, те уштедама у консолидованом билансу. Структурна реформа везана је за усвајање Закона о пензијском и инвалидском осигурању у складу са Стратегијом реформе пензијског система, а са циљем унапређења оквира за спремност за кризу у банкарском сектору, успостављен је Стални комитет за финансијску стабилност.

Допунским Писмом намјере од 17. септембра 2010. године, идентификовано је акумулирање неизмирених домаћих обавеза, које је последица тешкоћа са ликвидношћу Фонда здравственог осигурања. У току 2011. године ћемо ријешити то питање у контексту планиране реформе система здравственог осигурања... Влада Републике Српске ће покренути реформу система здравственог осигурања у складу са Стратегијом примарне здравствене заштите и Стратегијом секундарне и терцијарне здравствене заштите у Републици Српској (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 17.09.2010, стр. 2). Поседна област реформе идентификовано је јачање приходовне стране кроз измјене опорезивања дохотка, те унапређење наплате прихода са циљем побољшања контроле и проширења обухвата пореских обвезника. Такође, усвајање Стратегије развоја Републике Српске је планирано до маја 2011. године, са циљем корекције неповољне економске структуре.

Предложени Зајам за политику развоја (DPL) из Свјетске банке има за циљ реформу јавних расхода који су били главни покретач процикличне фискалне политике, посебно прекомјерних и регресивних социјалних трансфера, и велике масе плата. Осим тога, програм ће за циљ имати смањење стопа социјалних доприноса како би се подстакло запошљавање у формалном сектору и повећала конкурентност и развој приватног сектора (Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010, стр. 11).

Све претходно наведено указује да су кључне мјере по III „Stand-By” аранжману ишле у правцу фискалне консолидације, кроз уштеде првенствено на платама и на социјалним давањима, уз структурне реформе поново на страни социјалних давања, кроз реформе бораčkih права, пензијског система и бољег „циљања” социјалних давања. Током трајања аранжмана појавила су се још два „отворена” питања, односно проблем ликвидности здравства и потреба његове реформе, те унапређење наплате пореских прихода. Такође, аранжман са Свјетском банком је био готово на идентичном „трагу”, отварајући још једно питање унапређења конкурентности привреде, кроз смањење пореског оптерећења рада. У том моменту, постојала су јасна увјеравања и од стране представника ММФ-а, да су предложене поли-

тике довољне да Босну и Херцеговину, па самим тим и Републику Српску, учину средњорочно макроекономски и фискално одрживом.

Очекује се да ће способност БиХ за отплату средстава ММФ-а остати добра. Одлична историја сервисирања обавеза према ММФ-у коју има БиХ, очекивање да ће програм положити темеље за повратак на путању одрживог средњорочног раста, и снажна политичка преданост програму уз подршку ММФ-а пружају гаранцију да ће БиХ бити у стању да правовремено испуни своје обавезе према ММФ-у (Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010, стр. 13).

Међутим, посебно се наглашавају потенцијални ризици за спровођење програма, који су се касније показали и потпуно оправданим, блокирајући даље закључење прегледа по овом аранжману.¹¹ Политички ризици за спровођење програма су у порасту. Са приближавањем општих избора, политичка подршка за потребне мјере прилагођавања и кључне структурне фискалне реформе би могла ослабити... Пуно спровођење програма који су власти усвојиле нуди најбоље шансе БиХ да изађе из економске кризе и буде спремна да поново покрене јачи раст и оствари држи напредак у конвергенцији са ЕУ (Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010, стр. 16). Даље компликације могу настати усљед кашњења у формирању нових влада, нарочито на државном нивоу (Босна и Херцеговина: Консултације по члану IV за 2010. годину, друга и трећа ревизија „Stand-By” аранжмана, захтјев за изузеће од непридржавања критеријума извршења, и репрограмирање откупа дугова: децембар 2010, стр. 6).

Спор економски опоравак који је услиједио након кризе, заустављен је због појачаних турбуленција у еврозони, што је довело до „другог таласа” економске кризе који је 2012. године погодио Босну и Херцеговину, па тако и Републику Српску. Да би одговориле на то, институције БиХ и Владе Федерације и Републике Српске, те Централна банка Босне и Херцеговине, израдиле су економски програм за очување макроекономске стабилности и подржавање одрживог раста у средњорочном периоду (Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 11.09.2012, стр. 1).

„Stand-By” аранжман (SBA) за Босну и Херцеговину (БиХ) који је Извршни одбор Међународног монетарног фонда (ММФ) одобрио у септем-

¹¹ Циљ овог рада јесте да провјери како су договорене и спровођене политике утицале на економски положај Републике Српске, без намјере да се бави питањима која су довела до блокада у реализацији аранжмана. Блокаде аранжмана од стране било ког од нивоа власти у БиХ показује недвосмислено све противрјечности Босне и Херцеговине и представљају, по нашем мишљењу, кључни разлог за неуспјех политика међународних финансијских институција, јер је реализација мјера значајно каснила, што је онемогућавало позитивне резултате структурних реформи.

бру 2012. године пружа нам важну подршку за наше економске политике и помаже нам да се суочимо са изазовима тешког вањског и унутрашњег економског окружења. Кључни циљеви нашег економског програма који подржава СВА и даље остају: (i) побољшати координацију политика; (ii) осигурати фискалну одрживост и унаприједити реформе у јавном сектору; (iii) очувати стабилност финансијског сектора; и (iv) побољшати пословно окружење да би се дала подршка расту и отварању радних мјеста (Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 06.12.2012, стр. 1).

У оквиру наведеног аранжмана, Република Српска је повлачила средства у 2012, 2013. и 2014. години¹². У 2012. години повучене су прва и друга транша (септембар и децембар) у укупном износу од 89,9 мил. КМ. У 2013. години повучене су трећа (мај), четврта (јун), пета (октобар) и шеста (децембар) транша у укупном износу од 125,9 мил. КМ. У 2014. години повучене су седма и осма транша и повучено је и повећање транше за ублажавање посљедица поплава (све у јулу) у укупном износу од 172,7 мил. КМ.¹³

Реформе дефинисане кроз IV „Stand-By” аранжман укључивале су слиједеће: унапређење пореске дисциплине, кроз унапређење размјене податка између пореских управа; „замрзавање” запошљавања и укупног износа плата, уз додатне уштеде на расходној страни; побољшање финансијског стања Фонда здравственог осигурања и отпочињање реформе здравственог система у сарадњи са Свјетском банком; очување стабилности финансијског сектора кроз усвајање нових закона из области банкарства; побољшање пословног окружења, кроз увођење једношалтерског система регистрације пословања; унапређење фискалне дисциплине; усвајање Закона о раду до краја 2013. године; побољшање фискалног извјештавања; реформе у области исплате пољопривредних подстицаја; повећати акцизе на гориво и средства усмјерити ентитетским јавним предузећима; мјере за ублажавање ефеката поплава; нови Закон о фискалној одговорности; те унапређење ликвидности привреде кроз увођење мултилатералних компензација и цесија.¹⁴

¹² Аранжман је проширен за још једну годину и трајао је до јуна 2015. године, али због некаључивања ни једног од прегледа није било могуће повлачити средства.

¹³ Извор: Министарство финансија Републике Српске.

¹⁴ Извор: Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 11.09.2012. (2012). Међународни монетарни фонд; Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 06.12.2012. (2012). Међународни монетарни фонд; Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 19.04.2013. (2013). Међународни монетарни фонд; Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 12.06.2013. (2013). Међународни монетарни фонд; Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 09.10.2013. (2013). Међународни монетарни фонд; Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 08.01.2014. (2014). Међународни монетарни фонд; и Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 13.06.2014. (2014). Међународни монетарни фонд.

Од маја 2015. године, Република Српска је заједно са другим нивоима власти у Босни и Херцеговини отпочела преговоре са међународним финансијским институцијама, око финансијске подршке пакету мјера, чији је оквир поново требао да буде аранжман са Међународним монетарним фондом. По први пут, подршку су обједињено планирали Међународни монетарни фонд, Свјетска банка и Европска банка за обнову и развој, а све под „покровитељством” Делегације Европске уније у Босни и Херцеговини. Све наведено је резултирало усвајањем Реформске агенде за Босну и Херцеговину, коју је Влада Републике Српске усвојила 23.07.2015. године, након чега је усвојен и Акциони план за реализацију исте. Реформска агенда је оквир за подршку свих других међународних финансијских институција, а уједно и оквир за све политике Републике Српске. Кључне реформске области дате у Реформској агенди су: Јавне финансије, опорезивање и фискална одрживост; Пословна клима и конкурентност; Тржиште рада; Реформа социјалне заштите и пензија; Владавина права и добро управљање, те Реформа јавне управе.

Ова реформска агенда утврђује главне планове Савјета министара БиХ, Владе Федерације БиХ и Владе Републике Српске за социо-економске и повезане реформе током преосталог њиховог демократски повјереног им мандата и увелико одражава програме које су Савјет министара БиХ, Влада Федерације БиХ и Влада Републике Српске већ започели. Реформска агенда је такође, намијењена да одговори на позив Савјета за вањске послове, из децембра 2014, за усвајањем иницијалне агенда за реформе, у складу с правном тековином ЕУ. Савјет министара БиХ, Влада Федерације БиХ и Влада Републике Српске су свјесни да ће значајан напредак у провођењу ове агенде бити неопходан за апликацију за чланство коју ће разматрати ЕУ. О приоритетима који су предвиђени овом агендом разговарано је са међународним финансијским институцијама и ЕУ у претходном периоду. Реформе би требало да успоставе основу за преговоре о појединачним програмима финансијске и техничке помоћи међународних финансијских институција и ЕУ, као и са другим донаторима и партнерима који евентуално желе подржати Реформску агенду. Свака од институција преговара о појединачним програмима и прати напредак по својим приоритетима, а јасно је да ће програм бити тијесно координиран и усклађен с укупним реформским напорима (Реформска агенда за Босну и Херцеговину за период 2015-2018. година, 2015, стр. 1).

Њени су циљеви: подстицање одрживог, ефикасног и континуираног економског раста; отварање радних мјеста; повећање и боље усмјеравање социјалне помоћи; и стварање повољног економског окружења. Напори у смислу осигурања фискалне и финансијске одрживости биће појачани

мјерама за јачање владавине права и борбе против корупције, те јачањем административних капацитета и повећањем ефикасности јавних институција на свим нивоима власти. Увјерени смо да ће нам постојано провођење Реформске агенде помоћи на путу ка приступању Европској унији (Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 30.06.2016, стр. 2).

На основу оквира који је дат у Реформској агенди, договорене су и политике са Међународним монетарним фондом, још у мају 2016. године¹⁵, али је један од нивоа власти у БиХ, Писмо намјере потписао тек 31.07.2016. године. БиХ заостаје за другим државама у региону по питању приближавања прихода нивоу у напредним европским економијама, са просјечним приходом по глави становника на нивоу нижем од једне трећине просјечног прихода у европским економијама, а процес приближавања прихода је у посљедњих неколико година у застоју. Што је још важније, стопа незапослености упорно остаје на веома високом нивоу, а посебно забрињава висока стопа незапослености код младих и дугорочна незапосленост. Низак ниво приватних инвестиција успорио је отварање радних мјеста у приватном сектору и раст потенцијалног БДП-а. То је резултат не само посљедица глобалне финансијске кризе које су и даље присутне већ и још увијек незавршеног програма структурних реформи... Ово Писмо намјере дефинише наше економске политике за период 2016-2019... Наше економске политике имају три главна циља: Прво, интензивирање реформи с циљем унапређења пословног окружења како би смо привукли инвестиције, отворили више радних мјеста у приватном сектору, те повећали потенцијал за раст економије; Друго, наставак процеса фискалне консолидације како бисмо осигурали континуирано смањење јавног дуга у односу на БДП, уз истовремено смањење величине владе и унапређење квалитета владине потрошње; Треће, очување стабилности финансијског сектора и оживљавање кредитне активности банака (Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 30.06.2016, стр. 1-2).

С тим у вези, кључне политике у оквиру постојећег аранжмана¹⁶, су слиједеће: структурне реформе за унапређење тржишта рада, након усвајања Закона о раду у децембру 2015. године; смањити административно оптерећење привреде; унапређење ефикасности у наплати прихода; побољшати

¹⁵ Ријеч је трогодишњем проширеном аранжману према правилима проширеног аранжмана (Extend Fund Facility – EFF) у износу који је једнак 443,042 милиона SDR (262 посто квоте). Аранжман ће се ослонити на напредак који је постигнут у оквиру „Stand By“ аранжмана, који је истекао у јуну 2015. године.

¹⁶ По основу постојећег аранжмана, Република Српска је до сада (17.05.2017. године) повукла само једну траншу и то у септембру 2016. године, у износу од 52,4 мил. КМ, иако је испунила све претходне мјере, али исто нису урадили и други ниво власти у БиХ (Извор: Министарство финансија Републике Српске).

ефикасност пореског система; смањити пореско оптерећење рада; уредити систем подстицаја у пољопривреди; повећати акцизе на дуван и алкохол за изградњу инфраструктуре и помоћ при реформи здравственог система; акценат ставити на реформу здравственог система у сарадњи са Свјетском банком; очување стабилности финансијског сектора и пружање подршке за кредитни раст; те унапређење рада развојне банке.

На основу свега наведеног, можемо да закључимо да су политике међународних финансијских институција, а прије свега Међународног монетарног фонда, које су договорене са Републиком Српском биле:

- првенствено усмјерене на фискалну консолидацију, која се огледала у уштедама на расходној страни, у првом реду на ограничење потрошње на плате и социјална давања, са намјером да се смањи текућа, а повећа капитална потрошња;
- акценат на структурним реформама је био такође у области социјалних давања, да би се касније „отварала” питања као што је реформа здравственог система, реформа тржишта рада, унапређење наплате прихода, реформа подстицаја у пољопривреди, смањење пореског оптерећења рада, те реформе у финансијском сектору;
- постоји велика сегментираност дефинисаних политика, јер се покушавају дефинисати мјере за више области, што у реализацији доводи до дјелимичне реализације појединих мјера;
- присутно је одустајање од појединих мјера, првенствено структурних;
- у неким случајевима постоји велики временски јаз од момента идентификовања потребе за реализацијом неке од мјера до њене стварне реализације;
- поједине мјере нису свеобухватне, већ су само усмјерене на један сегмент неког од система;
- поједине мјере нису посљедица анализе стања, већ су посљедица догађаја који „сустижу” у периоду реализације програма;
- аранжман са ММФ-ом је веома често условљен политичким циклусима и могућностима блокаде свих нивоа власти у БиХ, што је кључни проблем који је допринио неуспјеху планираних политика.

Због тога, можемо рећи да су претходно наведени закључци кључни разлози неуспјеха политика међународних финансијских институција, чиме смо на индиректан начин, дјелимично, доказали полазну хипотезу, да политике међународних финансијских институција, у првом реду ММФ-а, иако добро структуриране, нису дале очекиване резултате, првенствено због великог временског јаза од идентификовања мјере до њене реализације.

У свом раду „Условљавања ММФ-а и простор за развојне политике, 1985-2014. година”, Кентикеленис, Стабс и Кинг сматрају да земљама са еко-

номским проблемима треба оставити простора да саме одаберу механизме и политике којима ће рјешавати своје економске проблеме, без наметања услова.

Потпуну потврду наше полазне хипотезе покушаћемо у наставку да докажемо и квантитативно, чиме би потврдили и нашу другу полазну претпоставку да је још један од разлога за неуспјех политика посљедица недовољне стимулативности кредитне подршке међународних финансијских институција.

3. Утицај политика међународних финансијских институција на економски положај Републике Српске

Политике међународних финансијских институција у периоду од 2009. године у значајној мјери су биле ослонац политикама Републике Српске, а заснивале су се на првенствено на фискалној консолидацији.

У свом раду „Неолиберализам: прецијењен?“ из 2016. године, Остри, Лунгани и Фурцери, истраживали су ефекте двије политике: либерализацију кретања капитала и фискалну консолидацију и дошли су до три, по њима, забрињавајућа закључка: тешко је доказати корист од либерализације кретања капитала и фискалне консолидације, када се посматра већи број земаља; наведене политике доводе до повећања неједнакости, док повећање неједнакости угрожава одрживост економског раста (Ostry, Lounгани, Furceri, 2016, стр. 39).

Међутим, у пракси, етапе фискалне консолидације обично су праћене смањењем, а не повећањем производње. У правилу, фискална консолидација, од 1% бруто домаћег производа, повећава дугорочно незапосленост за 0,6 процентних поена, и подиже за 1,5% Цини коефицијент неједнакости прихода у наредних пет година (Ostry, Lounгани, Furceri, 2016, стр. 40).

Фискална консолидација тако додатно оптерећује оне који су већ највише погођени – дугорочно незапослене (Ball, Furceri, Leigh, Lounгани, 2013, стр. 10).

Анализирајући предложене политике и економска и фискална кретања, можемо закључити да политике Републике Српске, договорене са међународним финансијском институцијама нису успјеле да ријеше кључни проблем, а то је проблем текућег дефицита и јавног дуга, иако им је то био основни задатак. Чињеница јесте да је учешће јавног и укупног дуга у БД-П-у у посљедње двије до три године прилично стабилизовано, али текући консолидовани дефицит још увијек доводи Републику Српску у значајну зависност од финансирања. Поред тога, опоравак спољнотрговинских партнера, омогућио је повећање извоза, што је посредно потпомогло пове-

ћању привредне активности, али и поред свих структурних мјера, реални раст још увијек није такав да значајније утиче на фискална кретања, те тако смањи потребу за финансијском зависношћу Републике Српске.

У наставку истраживања, користећи статистички алат „IBM SPSS Statistics” и регресиону и корелациону анализу¹⁷, провјерићемо међусобну, квантитативну повезаност појединих макроекономских и фискалних варијабли. Другачије речено, провјерићемо и квантитативно зависност сваке од варијабли од аранжмана са ММФ-ом, са намјером да потврдимо или одбацимо претходне закључке, на којима смо утемељили нашу полазну хипотезу. Намјера нам је да провјеримо да ли су средства од ММФ-а статистички значајно утицала на било коју од анализираних макроекономских и фискалних варијабли. Дефинисане варијабле су:

- просјечан број запослених,
- просјечан број незапослених,
- извоз,
- бруто домаћи производ,
- јавни дуг,
- укупан дуг,
- текући буџетски дефицит/суфицит,
- текући консолидовани дефицит/суфицит,
- износ повучених средстава од ММФ-а
- износ отплаћених средстава према ММФ-у.

Резултати наше почетне анализе приказани су у табели 3.1 у Прилогу. Анализом добијених вриједности, у првом кораку ћемо провјерити да ли установљена линеарна веза између сваке од анализираних варијабли има статистичку значајност.

Анализом установљених линеарних веза између просјечног броја запослених и сваке друге појединачне варијабле, закључујемо да је статистички значајна само веза између просјечног броја запослених и просјечног броја незапослених, док не постоји статистичка значајност просјечног броја запослених са било којом другом анализираним варијаблом. До истог закључка долазимо и када анализирамо статистичку значајност просјечног броја незапослених са другим варијаблама, одакле видимо да постоји значајна статистичка линеарна веза само између просјечног броја незапослених и просјечног броја запослених. Према томе, можемо одмах и да закључимо

¹⁷ О регресионој и корелационој анализи, начину израчунавања појединих параметара, те објашњењима добијених вриједности погледати детаљније: Комић, Ј. (2000). *Методи статистичке анализе кроз њимјере: Збирка задатака*. Бањалука: Економски факултет, стр. 193-236, те Ловрић, М.; Комић, Ј.; Стевић, С. (2006). *Статистичка анализа: методи и примјена*. Бања Лука: Економски факултет.

да аранжмани са ММФ-ом (повлачење и отплата средстава) немају никакве линеарне статистички значајне везе са кретањима на тржишту рада.

Између кретање извоза постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама бруто домаћег производа, јавног дуга, укупног дуга, текућег консолидованог дефицита/суфицита и текућег буџетског дефицита/суфицита, док статистичка значајност везе не постоји са повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

Између кретање друго домаћег производа постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама извоза, јавног дуга и укупног дуга, док статистичка значајност везе не постоји са варијаблама текућег консолидованог дефицита/суфицита, текућег буџетског дефицита/суфицита, повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

Између кретање јавног дуга постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама извоза, БДП и укупног дуга, док статистичка значајност везе не постоји са варијаблама текућег консолидованог дефицита/суфицита, текућег буџетског дефицита/суфицита, повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

Између кретања укупног дуга постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама БДП, јавног дуга, текућег консолидованог дефицита/суфицита, текућег буџетског дефицита/суфицита, док статистичка значајност везе не постоји са варијаблама извоза, те повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

Између кретања текућег буџетског дефицита/суфицита постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама извоза, укупног дуга и текућег консолидованог дефицита/суфицита, док статистичка значајност везе не постоји са варијаблама БДП и јавног дуга, те повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

Између кретања текућег консолидованог дефицита/суфицита постоји установљена линеарна веза која има статистичку значајност, са варијаблама извоза, укупног дуга и текућег буџетског дефицита/суфицита, док статистичка значајност везе не постоји са варијаблама БДП и јавног дуга, те повученим средствима од ММФ-а и отплаћеном износу према ММФ-у.

И на крају, анализом установљених линеарних веза између износа повучених средстава од ММФ-а са свим другим варијаблама, а иста је ситуација и са износом отплаћених средстава према ММФ-у са свим другим варијаблама, закључујемо да не постоји статистички значајна веза. Наведени закључак нам показује да аранжмани са ММФ-ом (повлачење и отплата средстава) нису статистички значајније утицали на кретање ни једне од анализираних макроекономских или фискалних варијабли, чиме смо и

квантитативно доказали нашу полазну хипотезу да политике међународних финансијских институција, у првом реду ММФ-а, иако добро структуриране, нису дале очекиване резултате, у другом реду због недовољне стимулативности кредитне подршке међународних финансијских институција, која је обично посљедица блокада аранжмана од различитих нивоа власти.

Са намјером да покушамо доћи до додатних закључака, односно да додатно потврдимо или одбацимо нашу полазну хипотезу и претпоставке на којима смо исту утемељили, комбиновали смо више варијабли у вишеструки регресиони и корелациони модел, анализирајући међусобне везе и односе три и више варијабли, од којих је једна била зависно промјењива, а преостале независно промјењиве.

У првој варијанти зависно промјењива нам је била БДП, а независно промјењиве јавни дуг, текући буџетски дефицит/суфицит и износ повучених средстава од ММФ-а (табела 3.2 у Прилогу). На основу добијених резултата закључујемо да је постављени модел статистички значајан¹⁸, али да је од независних варијабли статистички значајна само јавни дуг, док преостале двије варијабле нису статистички значајне¹⁹, што нам онемогућава извођење било каквих додатних закључака, јер имамо варијабле у моделу које нису статистички значајне. Међутим, и поред тога, видимо да је коефицијент вишеструке детерминације (табела 3.2.(3) у Прилогу), који показује у којој су мјери варијације зависно промјењиве одређене варијацијама независно промјењивих, $r^2 = 92,3 \%$, што нам објашњава да су варијације у БДП-у објашњене варијацијама јавног дуга, текућег буџетског дефицита/суфицита и износа повучених средстава од ММФ-а са 92,3% (коефицијент „R Square” у табели 3.2.(3) у Прилогу). Међутим, постојање независних варијабли које нису статистички значајне у моделу, онемогућава нас да изводимо било какве додатне закључке, изузев да јавни дуг, текући буџетски дефицит/суфицит и износ повучених средстава од ММФ-а, нису утицали статистички значајно на кретање БДП-а у периоду 2009-2016. година.

У другој варијанти зависно промјењива нам је била БДП, а независно промјењиве износ повучених средстава од ММФ-а, износ отплаћених средстава према ММФ-у и текући буџетски дефицит (табела 3.3 у Прилогу). На

¹⁸ Значајност регресионог модела (*Significant*) је 0,011 (табела 3.2.(2) у Прилогу), што је мање од ризика грешке 0,05, па тако, уз ризик грешке 0,05 закључујемо да је вишеструки регресиони модел статистички значајан.

¹⁹ Анализирајући значајност сваке појединачне независне варијабле модела (табела 3.2.(1) у Прилогу), видимо да је значајност варијабле „јавни дуг“ 0,007, значајност варијабле „буџетски дефицит“ 0,708, те значајност варијабле „повлачење средстава од ММФ-а“ 0,275, те уз ризик грешке 0,05, закључујемо да је само варијабла „јавни дуг“ статистички значајна, док преостале двије варијабле, уз ризик грешке од 0,05, нису статистички значајне.

основу добијених резултата²⁰ закључујемо да постављени модел није статистички значајан, односно на кретање БДП-а не утиче статистички значајно кретање износа повучених средстава од ММФ-а, износа отплаћених средстава према ММФ-у и текући буџетски дефицит, те нисмо у могућности изводити било какве додатне закључке. Анализирајући значајност сваке појединачне независно промјењиве варијабле модела (табела 3.3.(1) у Прилогу), видимо да су добијене вриједности за сваку од варијабли веће од ризика грешке 0,05, што доказује да ни једна од варијабли није статистички значајна.

У трећој варијанти зависно промјењива нам је била јавни дуг, а независно промјењиве износ повучених средстава од ММФ-а, износ отплаћених средстава према ММФ-у и текући буџетски дефицит (табела 3.4 у Прилогу). На основу добијених резултата долазимо до закључка да постављени модел није статистички значајан²¹, односно на кретање јавног дуга не утиче кретање износа повучених средстава од ММФ-а, износа отплаћених средстава према ММФ-у и текући буџетски дефицит, те нисмо у могућности изводити било какве додатне закључке.

И на крају, у четвртој варијанти (табела 3.5 у Прилогу), провјерили смо да ли је претходни модел ипак статистички значајан, ако као независну варијаблу избацимо текући буџетски дефицит, те провјеримо значајност модела само из угла утицаја износа повучених средстава од ММФ-а и износа отплаћених средстава према ММФ-у на јавни дуг. На основу добијених вриједности, видимо да ни на овај начин дефинисани вишеструки регресиони и корелациони модел није статистички значајан²², односно на кретање јавног дуга не утиче статистички значајно кретање износа повучених средстава од ММФ-а и износа отплаћених средстава према ММФ-у, иако је независна варијабла „отплата према ММФ-у” статистички значајна за јавни дуг²³.

На основу квантитативне анализе и свега претходно наведеног, можемо закључити да износ повучених средстава од ММФ-а и отплате према ММ-

²⁰ Значајност регресионог модела (*Significant*) је 0,111 (табела 3.3.(2) у Прилогу), што је веће од ризика грешке 0,05, па тако, уз ризик грешке 0,05 закључујемо да вишеструки регресиони модел није статистички значајан.

²¹ Значајност регресионог модела (*Significant*) је 0,154 (табела 3.4.(2) у Прилогу), што је веће од ризика грешке 0,05, па тако, уз ризик грешке 0,05 закључујемо да вишеструки регресиони модел није статистички значајан.

²² Значајност регресионог модела (*Significant*) је 0,056 (табела 3.5.(2) у Прилогу), што је веће од ризика грешке 0,05, па тако, уз ризик грешке 0,05 закључујемо да вишеструки регресиони модел није статистички значајан.

²³ Статистичка значајност варијабли „отплата према ММФ-у“ је 0,032 (табела 3.5.(1) у Прилогу), те уз ризик грешке 0,05 закључујемо да је варијабла „отплата према ММФ-у“ статистички значајна за јавни дуг.

Ф-у нису статистички значајно утицали ни на једну анализирану макроекономску и фискалну варијаблу. Два су кључна разлога за то: први, блокаде аранжмана од појединих нивоа власти онемогућили су да програми дају своје пуне ефекте, јер је реализација мјера у највећем броју случајева значајно каснила, а друга, износ средстава дозначен по годинама је занемарљив у односу на укупне потребе за финансирањем.

Закључак

На основу анализе макроекономских и фискалних кретања у Републици Српској од 2009-2016. године, закључили смо да је економска криза у значајној мјери се одразила на економска и фискална кретања у Републици Српској, да су ефекти кризе на привредни раст били су најизраженији у 2009. години, те да су негативне тенденције брзо заустављене, али да је и даље присутан проблем значајнијег привредног раста. Анализа је показала и да је Република Српска веома зависна од иностране тражње и мали поремећаји у привредама који су најзначајнији спољнотрговински партнери, може у многоме да утиче на привредна кретања у Републици Српској. Тржиште рада, уз одређен степен ригидности, било је значајно погођено ефектима економске кризе, али су негативни трендови заустављени и у периоду од 2013. године до данас тржиште рада показује значајан опоравак. Међутим, негативни ефекти економске кризе најдубље су погодили фискалну позицију Републике Српске, што је имало за посљедицу значајан дефицит и раст јавног и укупног дуга, чији негативни трендови ни до данас нису отклоњени.

Знајући да Република Српска готово цијели анализирани период „партиципира” у аранжману са ММФ-ом и да су политике које је спроводила у потпуности биле усаглашене са међународним финансијским институцијама, анализирали смо које су то политике биле предложене и од којих се то политика очекивало да одговоре на све изазове које је пред Републику Српску поставила економска криза. На основу претходне анализе закључили смо да су се кључне реформе сводиле на уштеде у јавној потрошњи, првенствено на уштеде на платама и обуздавању раста социјалних давања. Структурне реформске мјере дјелимично су проведене само у области социјалних давања, те на тржишту рада, док поједине структурне реформе, иако давно и добро идентификоване, још увијек нису реализоване. Најважније од њих су: увођење имовинског цензуса код социјалних давања, реформа здравственог система, смањење пореског оптерећења рада, реформа укупног јавног сектора, те реформа подстицаја у пољопривреди.

Све наведено има за посљедицу да привредни раст још увијек није довољан да значајније утиче на фискална кретања, а ефекти проведених структурних реформи су недовољни да озбиљније зауставе негативне трендове по питању текућег дефицита и повећања задужености, јер Република Српска и даље има потребу за значајним финансирањем.

Анализом квантитативне повезаности појединих макроекономских и фискалних варијабли од варијабли које се односе на аранжман са ММФ-ом, закључили смо да аранжмани са ММФ-ом нису статистички значајно утицали ни на једну анализирану варијаблу. Блокаде аранжмана од појединих нивоа власти онемогућили су да програми дају своје пуне ефекте, јер је реализација мјера у највећем броју случајева значајно каснила, док износ средстава од ММФ-а назначен по годинама је занемарљив у односу на укупне потребе за финансирањем. Према томе, можемо да крају само да констатујемо да смо у потпуности потврдили нашу полазну хипотезу и све претпоставке на којима смо исту засновали.

Аранжман са ММФ-ом, због зависности од блокада других нивоа власти у БиХ не може бити кључни ослонац за политике и одређујући извор финансирања, већ само добар оквир за подршку и других међународних финансијских институција. Уколико се жели да аранжман са ММФ-ом да пуне ефекте, морају се онемогућити блокаде аранжмана изазване нереализацијом мјера појединих нивоа власти, провести детаљна анализа и дефинисати мјере које ће отклонити структурне проблеме, обухватност различитих структурних области на које се реформе односе морају бити значајно смањене, а назначени износи средстава морају бити довољни да надомјесте укупне потребе за финансирањем, како би се властима дала могућност да се посвете искључиво реализацији дефинисаних политика.

На основу свега наведеног, можемо на крају закључити да дефинисане политике и мјере морају бити посљедица анализе уочених структурних деформација, а не реакција на проблеме који се временом појављују. Уједено, дефинисане мјере морају бити веома прецизно циљане и усмјерене на мали број реформских области.

Република Српска мора дефинисати свој модел раста, заснован искључиво на оптималној алокацији властитих ресурса, без наметања приоритета или реформи које су заједничке и за друге нивое власти у БиХ или које су у интересу било ког „спољног фактора”. Суштина је да се социјална компонента, која је присутна у свим сегментима друштва, или у потпуности избаци или бар сведе на најмању могућу мјеру. Све друго, неће омогућити да Република Српска дугорочно смањи зависност од финансирања.

Литература

- Babb, S; Kentikelenis, A. (2017). International Financial Institutions as Agents of Neo-liberalism. (URL: http://www.kentikelenis.net/uploads/3/1/8/9/31894609/babbkentikelenis_ifis.pdf - 17.05.2017)
- Ball, L; Furceri, D; Leigh, D; Loungani, P. (2013). The Distributional Effects of Fiscal Consolidation. *IMF Working Paper*.
- Blanchard, O; Leigh, D. (2013). Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers. *IMF Working Paper*.
- Босна и Херцеговина: Извјештај особља ММФ-а о првој ревизији „Stand-By” аранжмана: април 2010. (2010). Међународни монетарни фонд. 10/101.
- Босна и Херцеговина: Консултације по члану IV за 2010. годину, друга и трећа ревизија „Stand-By” аранжмана, захтјев за изузеће од непридржавања критеријума извршења, и репрограмирање откупа дугова: децембар 2010. (2010). Међународни монетарни фонд. 10/348.
- Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 16.06.2009. (2009). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 05.03.2010. (2010). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 17.09.2010. (2010). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Писмо намјере: 11.09.2012. (2012). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 06.12.2012. (2012). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 19.04.2013. (2013). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 12.06.2013. (2013). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 09.10.2013. (2013). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 08.01.2014. (2014). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 13.06.2014. (2014). Међународни монетарни фонд.
- Босна и Херцеговина: Допунско Писмо намјере: 30.06.2016. (2016). Међународни монетарни фонд.
- Independent Evaluation Office (2005). Evaluation of Structural Conditionality in IMF – Supported Programs. (URL: <http://www.ieso-imf.org/ieso/files/issuespapers/051805.pdf> - 17.05.2017)
- Закон о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске. Службени гласник Републике Српске, бр. 71/12 и 52/14.
- Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 27.01.2017. (2017). Министарство финансија Републике Српске.

- Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 03.05.2017. (2017). Министарство финансија Републике Српске.
- Ivanova, A; Mayer, W; Mourmouras, A; Anayiotos, G. (2001). What Determines the Success or Failure of Fund – Supported Programs? *IMF Working Paper*.
- Јурчић, Љ. (2009). Финансијске кризе. *Acta Economica*, 7 (10), 59-70.
- Kentikelenis, A; Stubbs, T; King, L. (2016). IMF conditionality and Development policy space, 1985-2014. *Review of International Political Economy*. (URL: http://www.kentikelenis.net/uploads/3/1/8/9/31894609/kentikelenis2016_imf_conditionality_and_development_policy_space.pdf - 25.04.2017)
- Комић, Ј. (2000). *Методи статаистичке анализе кроз примјере: Збирка задатака*. Бањалука: Економски факултет.
- Крајишник, М; Томаш, Д. (2014). Утицај спољне трговине на привредни раст Републике Српске, *Acta Economica*, 12 (20), 125-153.
- Kruger, M; Lavigne, R; McKay, J. (2016). The Role of the International Monetary Fund in the Post-Crisis World. *Bank of Canada*. (URL: <http://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2016/02/sdp2016-6.pdf> - 10.05.2017)
- Ловрић, М.; Комић, Ј.; Стевић, С. (2006). *Статаистичка анализа: методи и примјена*. Бања Лука: Економски факултет.
- Mohan, R; Patra, M; Kapur. (2013). The International Monetary System: Where Are We and Where Do We Need to Go? *IMF Working Paper*.
- Ostry, J; Loungani, P; Furceri, D. (2016). Neoliberalism: Oversold? *Finance and Development*, 53 (2), 38-41.
- Програм економских реформи Републике Српске за период 2017-2019. година (2016). Влада Републике Српске.
- Пуљић, М; (2009). Глобална криза и Босна и Херцеговина. *Acta Economica*, 7 (10), 89-107.
- Реформска агенда за Босну и Херцеговину за период 2015-2018. година (2015). Влада Републике Српске.
- Томаш, Р. (2012). Ограничене могућности прилагођавања економије Босне и Херцеговине спољним притисцима економске кризе. *Acta Economica*, 10 (17), 9-30.
- Томаш, Р. (2013). Негативна селекција и морални hazard као узрочници неефикасне транзиције и склоности ка кризи у Босни и Херцеговини. *Acta Economica*, 11 (18), 9-30.
- Fischer, S. (1999). On the Need for an International Lender of Last Resort. *The Journal of Economic Perspectives*, 13 (4), 85-104.

Прилози

Табела 1.3.
Просјечни индекс расиша извоза, увоза и обима сјовношћивинске размијене Републике Српске у периоду 2008-2016. године

Година	Извоз	Увоз	Обим	% промијене извоза	% промијене увоза	% промијене обима	Индекси промијене извоза	Индекси промијене увоза	Индекси промијене обима
2005.	1.130.518	2.953.177	4.083.695						
2006.	1.540.236	2.760.163	4.300.399	36,2%	-6,5%	5,3%			
2007.	1.671.601	3.347.925	5.019.526	8,5%	21,3%	16,7%			
2008.	1.921.837	4.146.519	6.068.356	15,0%	23,9%	20,9%			
2009.	1.672.915	3.567.879	5.240.794	-13,0%	-14,0%	-13,6%	87,0	86,0	86,4
2010.	2.177.809	4.053.084	6.230.893	30,2%	13,6%	18,9%	130,2	113,6	118,9
2011.	2.560.808	4.577.526	7.138.334	17,6%	12,9%	14,6%	117,6	112,9	114,6
2012.	2.374.737	4.487.548	6.862.285	-7,3%	-2,0%	-3,9%	92,7	98,0	96,1
2013.	2.604.090	4.557.635	7.161.725	9,7%	1,6%	4,4%	109,7	101,6	104,4
2014.	2.692.013	4.946.061	7.638.074	3,4%	8,5%	6,7%	103,4	108,5	106,7
2015.	2.613.924	4.369.179	6.983.103	-2,9%	-11,7%	-8,6%	97,1	88,3	91,4
2016.	2.865.332	4.405.610	7.270.942	9,6%	0,8%	4,1%	109,6	100,8	104,1
П (2008-2016)							14.909.339.345.636.500,0	10.624.839.775.242.800,0	11.981.732.779.026.100,0
Просјечан индекс раста (2008-2016)							105,1	100,8	102,3

Извор: Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 27.01.2017. (2017). Министарство финансија Републике Српске (подаци за период 2005-2015. године) и рачунице аутора (% промијене, индекси промијена и просјечан индекс раста)

Табела 1.4.
Јавни дуг Републике Српске у њериоду 2008-2016. њодине (у милионима КМ) у њериоду 2008-2016. њодине

Р. бр.	Година Подаци	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.***
1	Стање спољне задужености***	1.612,72	1.857,56	2.196,56	2.396,12	2.653,16	2.675,35	2.887,19	3.012,07	3.170,46
1.1.	Републике Српске (буџета)	1.325,10	1.433,16	1.662,39	1.688,65	1.721,38	1.715,28	1.859,05	1.951,40	1.990,72
1.1.1.	који подлијеже ограничењу							1.759,38	1.925,44	1.949,36
1.1.2.	који не подлијеже ограничењу							99,67	25,96	41,36
1.2.	јединица локалне самоуправе	11,83	18,13	23,35	27,06	33,00	48,22	63,45	79,05	86,64
1.3.	јавних предузећа и ИРБ-а	275,79	406,27	510,82	680,41	898,78	911,85	964,68	981,62	1.093,10
2	Стање унутрашње задужености***	1.813,14	1.824,38	1.651,77	1.853,23	2.015,84	2.029,31	2.168,04	2.265,03	2.272,64
2.1.	Републике Српске (буџета)	1.484,63	1.421,94	1.347,48	1.440,71	1.410,11	1.405,74	1.527,97	1.619,28	1.807,85
2.2.	јединица локалне самоуправе	221,19	291,39	220,77	255,89	321,83	345,93	330,36	306,85	282,83
2.3.	фондова социјалне сигурности:	107,32	111,05	83,52	156,63	283,89	277,65	309,72	338,89	181,96
3	Дуг Републике Српске (буџета) (1.1.+2.1.)	2.809,73	2.855,10	3.009,87	3.129,36	3.131,49	3.121,02	3.387,02	3.570,68	3.798,57
3.1.	који подлијеже ограничењу (1.1.1.+2.1.)							3.287,35	3.544,72	3.757,21
3.2.	који не подлијеже ограничењу (1.1.2.)							99,67	25,96	41,36
4	Дуг јединица локалне самоуправе (1.2.+2.2.)	233,02	309,52	244,12	282,95	354,84	394,15	393,81	385,40	369,47
5	Дуг фондова социјалне сигурности и КБЦ (2.3.)	107,32	111,05	83,52	156,63	283,89	277,65	309,72	338,89	181,96
6	Дуг јавних предузећа и ИРБ (1.3.)	275,79	406,27	510,82	680,41	898,78	911,85	964,68	981,62	1.093,10
7	ЈАВНИ ДУГ (3.+4.+5)	3.150,07	3.275,67	3.337,51	3.568,94	3.770,22	3.792,81	4.090,55	4.295,48	4.350,00
8	УКУПАН ДУГ (3.+4.+5.+6)	3.425,86	3.681,94	3.848,33	4.249,35	4.668,99	4.704,66	5.055,23	5.277,10	5.443,10
9	Јавни дуг који подлијеже ограничењу (3.1.+4.+5)							3.990,88	4.269,52	4.308,64
10	Укупан дуг који подлијеже ограничењу (3.1.+4.+5.+6)							4.955,56	5.251,14	5.401,75
11	Бруто домаћи производ**	8.491	8.236	8.318	8.682	8.585	8.761	8.847	9.153	9.501
12	ЈАВНИ ДУГ/ БДП (%) (7/11)	37,10%	39,77%	40,12%	41,11%	43,92%	43,29%	46,24%	46,93%	45,78%
13	УКУПАН ДУГ/ БДП (%) (8/11)	40,35%	44,70%	46,26%	48,94%	54,39%	53,70%	57,14%	57,65%	57,29%
14	Јавни дуг који подлијеже ограничењу/БДП (%) (9/11)							45,11%	46,65%	45,35%
15	Укупан дуг који подлијеже ограничењу/БДП (%) (10/11)							56,01%	57,37%	56,85%

Извор: Информација о макроекономским показатељима Републике Српске: 27.01.2017. (2017). Министарство финансија Републике Српске

Напомена: *Унутрашњи дуг дефинисан Законом о унутрашњем дугу Републике Српске; **Републички завод за статистику Републике Српске (подаци за период 2008-2015. год); за 2016. годину пројекција Министарства финансија Републике Српске, коришћена у сврху израде Документа програм економских реформи РС за период 2017-2019. године; ***Подаци Министарства финансија Републике Српске; ****Прелиминарни подаци Министарства финансија Републике Српске

Табела 1.5.

Текући суфицити/дефицити у складу са GFS методологијом (у милионима КМ)

GFS ТЕКУЋИ СУФИЦИТ/ДЕФИЦИТ (у милионима КМ)	2009.*	2010.*	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.**
Суфицит/дефицит буџета Републике Српске	-	-	-	-	-	-73,2	0,1	2,0
Консолидовани суфицит/дефицит корисника буџета Републике Српске	-495,9	-420,4	-124,6	-63,5	35,5	-236,8	-10,7	-115,9
Суфицит/дефицит фондова	-155,1	-68,8	36,3	-53,1	-44,3	-43,9	-63,4	-28,4
Суфицит/дефицит општина и градова	-7,2	-47,9	1,6	-67,1	-2,5	-3,9	45,4	49,3
Суфицит/дефицит ЈП Путеви и ЈП Аутопутеви	-73,0	-89,0	-147,5	-102,3	-116,4	-102,5	-88,9	-216,8
Консолидовани суфицит/дефицит корисника буџета Републике, општина, градова и фондова	-731,2	-626,1	-234,2	-286,0	-127,7	-387,1	-117,6	-311,8
БДП	8.236,0	8.318,0	8.682,0	8.585,0	8.761,0	8.847,0	9.153,0	9.501,0
% консолидованог суфицита/дефицита корисника буџета Републике у БДП-у	-6,0%	-5,1%	-1,4%	-0,7%	0,4%	-2,7%	-0,1%	-1,2%
% консолидованог суфицита/дефицита корисника буџета Републике, општина, градова и фондова у БДП-у	-8,9%	-7,5%	-2,7%	-3,3%	-1,5%	-4,4%	-1,3%	-3,3%

Извор: Министарство финансија Републике Српске

Напомена: * У 2009 и 2010. години извештавање према ММФ-у је вршено у складу са GFS Manual 1986, услед чега је исказани дефицит био увећан за износ рефундирајућих кредита (у 2009. години 27,9 милиона КМ, у 2010. години 37,7 милиона КМ). Такође, дефицит је значајно увећан и због значајних издвајања са „escrow” рачуна у том периоду (у 2009. години 223,6 милиона КМ осим за улагања у капитал и акције, у 2010. године 109,6 милиона КМ, осим за улагања у капитал и акције). ** За 2016. годину је дат плански податак из ЕРП-а, а за ЈП Путеви и ЈП Аутопутеви из њихових финансијских планова достављених за ДОБ.

Табела 3.1.
Резултати линеарне регресије и корелације

	Просечан број запослених	Просечан број незапослених	Извоз у 000 КМ	Номинални БДП	Јавни дуг у мил. КМ	Укупни дуг у мил. КМ	Текући конс. дефицит у мил. КМ	Текући буџ. дефицит у мил. КМ	Повучена средства од ММФ-а	Отлађени износи према ММФ-у
Просечан број запослених	1	-.843**	-.450	.046	-.056	-.149	-.596	-.577	.127	-.290
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Просечан број незапослених	-.843**	1	-.060	-.521	.895	.725	.119	.135	.765	.486
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Извоз у 000 КМ	-.450	-.060	1	.848**	.313	.447	.572	.557	.729	.858
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Номинални БДП	.046	-.521	.848**	1	.830*	.933**	.645	.637	-.505	.420
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Јавни дуг у мил. КМ	-.056	.895	.313	.830*	1	.992**	.664	.658	-.370	.537
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Укупни дуг у мил. КМ	-.149	.725	.447	.933**	.000	1	.073	.076	.367	.170
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Текући консолид. дефицит у мил. КМ	.725	-.596	.789*	.645	.000	.715*	.046	.043	-.348	.582
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Текући буџетски дефицит у мил. КМ	-.577	.237	.789*	.637	.664	.715*	1	.983**	-.598	.417
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Повучена средства од ММФ-а	.127	.246	.729	.637	.076	.043	.983**	1	.117	.304
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
Отлађени износи према ММФ-у	-.290	.765	.398	.202	.537	.582	.417	.424	.167	.295
	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)								
	.486	.858	.134	.301	.170	.130	.304	.295	.339	1
	Sig. (2-tailed)									

Извор: Рачунице аутора на основу статистичког алата „IBM SPSS Statistics”

Табела 3.2.

Вишеструки корелациони и регресиони модел (варијанџа 1)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	5.271E9	7.676E8		6.866	.002
Javni dug u milionima KM	938326.306	187162.755	.922	5.013	.007
Budzetski deficit u mil. KM	-178107.421	442173.350	-.082	-.403	.708
Povlacenje sredstava od MMF	-1.304	1.031	-.208	-1.264	.275

a. Dependent Variable: Nominalni BDP

ANOVA ^b					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	1.125E18	3	3.749E17	16.090	.011^a
Residual	9.319E16	4	2.330E16		
Total	1.218E18	7			

a. Predictors: (Constant), Povlacenje sredstava od MMF, Javni dug u milionima KM, Budzetski deficit u mil. KM

b. Dependent Variable: Nominalni BDP

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.961^a	.923	.866	1.526E8

Извор: Рачунице аутора на основу статистичког алата „IBM SPSS Statistics”

Табела 3.3.

Вишеструки корелациони и регресиони модел (варијанџа 2)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	8.868E9	2.023E8		43.830	.000
Povlacenje sredstava od MMF	-7.161	3.237	-1.142	-2.212	.091
Otplata prema MMF	8.735	4.007	1.045	2.180	.095
Budzetski deficit u mil. KM	-922058.320	1142981.331	-.423	-.807	.465

a. Dependent Variable: Nominalni BDP

ANOVA ^b					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	9.075E17	3	3.025E17	3.900	.111^a
Residual	3.102E17	4	7.756E16		
Total	1.218E18	7			

a. Predictors: (Constant), Budzetski deficit u mil. KM, Otplata prema MMF, Povlacenje sredstava od MMF

b. Dependent Variable: Nominalni BDP

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.863 ^a	.745	.554	2.785E8

Извор: Рачунице аутора на основу статистичког алата „IBM SPSS Statistics”

Табела 3.4.

Вишеструки корелациони и регресиони модел (варијанца 3)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	3867.034	216.806		17.836	.000
Budžetski deficit u mil. KM	-.486	1.225	-.227	-.397	.712
Povlačenje sredstava od MMF	-5.379E-6	.000	-.873	-1.551	.196
Otplata prema MMF	7.996E-6	.000	.974	1.862	.136

a. Dependent Variable: Javni dug u milionima KM

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	818530.900	3	272843.633	3.064	.154 ^a
	Residual	356211.276	4	89052.819		
	Total	1174742.176	7			

a. Predictors: (Constant), Otplata prema MMF, Povlačenje sredstava od MMF, Budžetski deficit u mil. KM

b. Dependent Variable: Javni dug u milionima KM

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.835 ^a	.697	.469	298.417

Извор: Рачунице аутора на основу статистичког алата „IBM SPSS Statistics”

Табела 3.5.

Вишеструки корелациони и регресиони модел (варијанца 4)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	3908.535	173.140		22.574	.000
Povlačenje sredstava od MMF	-4.214E-6	.000	-.684	-2.508	.054
Otplata prema MMF	6.599E-6	.000	.804	2.948	.032

a. Dependent Variable: Javni dug u milionima KM

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	804524.128	2	402262.064	5.433	.056 ^a
	Residual	370218.048	5	74043.610		
	Total	1174742.176	7			

a. Predictors: (Constant), Otplata prema MMF, Povlacenje sredstava od MMF

b. Dependent Variable: Javni dug u milionima KM

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.828 ^a	.685	.559	272.110

Извор: Рачунице аутора на основу статистичког алата „IBM SPSS Statistics”